

M. A. Castrénin seura

Jäsentiedote 3-4 / 2021

Terveisiä Untšosta!	2
Sankarimatkailija sukukansojen mailla	7
Ajankohtaista	11
Yhteystiedot	12

Hyvät jäsenet, ystävät ja yhteistyökumppanit

Lämpimät kiitokset kuluneesta vuodesta – monenlaisista kohtaamisista, ajatuksista ja yhdessä tekemisestä!

Rauhallista Joulua ja Hyvää Uutta Vuotta 2022!

M. A. Castrénin seura

Ajankohtaisista suomalais-ugrilaisen maailman asioista saa tietoa seuran toimistosta, puhelimitse, sähköpostitse ja FB-sivulta!

Untšo gytš kugu salam - Terveisiä Untšosta! Kenttätöissä Marinmaalla

Nadja Nikitina ja Helena Ruotsala ja kulttuuripääkaupunkivuodesta kertova ilmoitustaulu.

Olin Untšon eli Šorunžan kylässä Marin tasavallassa viimeksi heinäkuussa 2019, ja tarkoitus oli mennä sinne uudestaan jo kesällä 2020, mutta korona päätti toisin. Untšon kylä sijaitsee aivan Tatarstanin rajalla, parin tunnin matkan päässä Tatarstanin miljoonapääkaupungista Kazanista, jolla on tärkeä merkitys kyläläisille monella tavalla. Marinmaan pääkaupunki Joškar-Ola sijaitsee hieman kauempana kylästä kuin Kazan.

Kyseessä on vanha kenttätöykyläni, jossa olin neljänä kesänä 2000-luvun alussa. Projektin toisena vetäjänä oli dosentti **Ildikó Lehtinen**, ja mukana oli opiskelijoita sekä Turun että Helsingin yliopiston kansatieteen oppiaineista. Hanke poiki mm. *Valkoisen jumalan tyttäret* -nimisen kirjan sekä useita esitelmiä ja artikkeleja. Olen päässyt käymään kylässä vielä pari kertaa myöhemminkin, kesällä 2015 ollessani kongressissa Kazanissa ja vuonna 2017 Kalevalaisten Naisten Liiton matkalla. Tällä matkalla sain idean, että ottaisin kylän uudelleen tutkimuksen kohteeksi ja palaisin sinne.

Mutta miksi uudestaan kentälle? Siihen voi löytää useita syitä. Yksi on tietysti se, että Untšon kylä ja kyläläiset ovat jättäneet minuun

jäljen. Useinhan kenttätöön päätyttyä koko kenttä jäsenineen jää taakse eikä sinne enää palata. Kenttä kuitenkin jatkaa olemassaoloaan tutkijan muistoissa ja töissä, hänen käsitellessään aineistojaan ja kirjoittaessaan. Pitkän kenttätöoperiodin tai toistuvien kentällä olojen aikana tutkittavista voi tulla ystäviä, ja yhteydenpito jatkuu työn jälkeenkin. Tähän ei aina ole kiinnitetty huomiota, vaan on ajateltu kentän häviävän muistoihin viimeistään silloin, kun tutkija ”löytää” uuden kentän. Ei myöskään ole aina ajateltu niitä muutoksia, joissa kenttätööntekijä on joko tahtomattaan tai tarkoituksella ollut mukana vaikuttamassa kenttään. Kenttä muuttuu jo pelkästään tutkijan läsnäolosta. Ja myös tutkija muuttuu. Kohteella voi olla suurikin merkitys muutoksessa.

Tarkoitukseni oli selvittää, miten Untšon kylä on muuttunut 2000-luvun aikana ja mitkä tekijät siihen ovat vaikuttaneet. Mitä tapahtuu kylälle sen jälkeen, kun tutkijat ovat jättäneet sen kirjoittaakseen sieltä saamaansa aineistoa artikkeleiksi, opinnäytteiksi ja kirjoiksi? On myös mielenkiintoista tarkastella, mitä kenttätyökohteena oleminen on Untšolle ja kyläläisille merkinnyt, miten he ovat mahdollisesti voineet hyödyntää tätä kokemusta, mitä mieltä kyläläiset ovat siellä tapahtuneista muutoksista ja mikä vaikutus tutkijaryhmällä on ollut kyläläisille. Tarkoitus on ollut myös selvittää 2020-luvun marilaista identiteettiä, mitä asioita siihen liitetään ja millaisena nähdään äidinkielen osuus käynnissä olevan kielenvaihdon keskellä.

Aina käydessäni Untšossa tapasin vanhoja haastateltaviani ja sain kertoa heille muiden kenttätyöryhmän jäsenten kuulumisia: missä ovat työssä, ketkä ovat naimisissa ja keillä on lapsia jne. Vaikutti siltä, että ainakin osa kyläläisistä oli ominut meidät. Yhdessä katelimme kenttätyöajalta olevia valokuvia ja muistelimme tapahtumia ja poisnukkuneita

kyläläisiä. Tällainen etnografisin kenttätöin tehty tutkimus kuuluu yhteiskuntaetnologiaan, joka edustaa yhteiskunnallista vuorovaikutusta tuoden paikallisten äänen paremmin kuulluksi niissä asioissa, jotka heille ovat tärkeitä. Se keskittyy tässä tapauksessa arkielämään ja myös hiljaiseen tietoon, jotka ovat usein yhteiskuntaetnologian fokuksessa.

Kansatieteilijä **Albert Hämäläinen** teki aikoinaan tutkimusmatkoja suomalais-ugrilaisten kansojen pariin ja kirjoitti väitöskirjan mordvalaisten, tšeremissien (eli nykyisten marien) ja votjakkien (eli udmurttien) kosinta- ja häätavoista vuonna 1913. Raja itään sulkeutui vallankumouksen myötä, ja itärajan takaisten suomalais-ugrilaisten parissa tehtävät kenttätyöt loppuivat suomalaisilta vuosikymmeniksi. Sen jälkeen ensimmäisiä kenttätyöntekijöitä oli Ildikó Lehtinen 1980-luvulla. Nyt seuranani Untšossa koko neljän viikon jakson oli kansatutkijana lingvisti **Larissa Kalašnikova**. Tarkoitus oli jatkaa yhdessä kenttätöitä, mutta koska se ei toteutunut, Larissa jatkoi itsenäisesti haastatteluja kuluneena talvena. Mutta ehkä pääsen vielä lähitulevaisuudessa siellä käymään.

Kun saapuu Untšon kylään, vaikuttaa ensi näkemältä siltä, että juuri mikään ei ole muuttunut – paitsi kylän halki mennyt tie, joka päällystettiin asfaltilla, kun Untšo valittiin vuonna 2019 suomalais-ugrilaiseksi kulttuuri-pääkaupungiksi

Kulttuuripääkaupungin arvonimen tavoitteena on nostaa paikallista kulttuuria sekä lisätä paikan tunnettavuutta ja etnomatkailua, mistä puhuttiin vieläkin kylässä. Etnomatkailun uskotaan tuovan turisteja ja sitä myötä toimeentuloa kyläläisille. Uusi tie, kukkaistutukset sekä talojen ja porttien uudet maalipinnat tulivat puheeksi jokseenkin kaikissa haastatteluissa. Valitettavasti vain uusittu kylätie oli tehty väärällä asfalttilaadulla, joten se kuulemma pitää poistaa ja uusia.

Asuimme Larissan kanssa entuudestaan tutun **Nadja Nikitinan** luona. Hän oli töissä kylähallinnon toimistossa, ja Nadjan asiantuntijuus ja verkostot olivat suurena apuna haastateltavien etsimisessä ja muissa kontakteissa. Vaikein niistä taisi olla ulkomaalaisen, viisumilla matkustavan rekisteröinti vierailun ajaksi taloon. Samassa taloudessa asui Nadjan isä **Georgij Aleksejevitš**, eläkkeellä oleva maantiedon opettaja, joka touhusi talon töissä ja iltaisin kertoili entisestä elämästä kylässä ja muutoksista. Hän myös tykkäsi katsoa sotaelokuvia, ja niitä tuli kyllä usein iltaisin televisiosta.

Talonväen kanssa käydyt iltakeskustelut olivat mielenkiintoinen lisä, vaikka minulle tuottikin vaikeuksia seurata keskustelua, kun se usein muuttui marinkieliseksi, mikä oli talonväen ja Larissan äidinkieli. Esimerkiksi vasta viimeistä edellisenä iltana saimme tietää, että talon emäntä on varsin läheistä sukua kansalliskirjailija **Sergej Tšavainille** äitinsä kautta. Sattumoisin olin tuonut mukaan Tšavainin ensimmäisen marinkielisen romaanin *Elnet* suomenkielisiä laitoksia, joita olin saanut mukaani kollegaltani **Hannu Salmelta**.

Talon keskellä oli valkoinen iso uuni, jota lämmitettiin ja jota käytettiin leivontaan ja ruuanvalmistukseen. Uuni erotti keittiön pirtistä.

Kevyellä seinällä ja verhoilla oli erotettu makuukamari, ja eteisestä päästiin kahteen pieneen kesähuoneeseen ja komeroon sekä kesäkeittiöön. Siellä oli jo iso määrä hillopurkkeja ja muita säilykkeitä. Tuolloin juuri poimittiin viimeiset puutarhamansikat ja tomaatteja ja kurkkuja kypsyi joka päivä. Keittiöpuutarha oli runsas, ja siellä kasvoi lisäksi ainakin sipulia, kaalia, tilliä, punajuurta, porkkanaa sekä ainakin yksi omenapuu ja jokunen marjapensas. Perunamaa oli erikseen. Talossa oli oma porakaivo, josta sai talousveden. Kyläkaivo oli kadulla taloa vastapäätä, mutta sitä käytettiin harvoin. Juomavesi haettiin edelleen lähteeltä mäen alta parinsadan metrin päästä.

Minulle iltavirkulle tuotti hieman hankaluuksia talonväen aamuvirkkuus. Kesällä oli pakko nousta viideltä lypsämään lehmä ja hoitamaan navetta- ja muut työt, sillä paimen vei kylän lehmät puoli seitsemältä paimeneen ja Nadjan työ alkoi kahdeksalta. Töitä oli muutenkin paljon kesällä. Lehmän, **Dianan**, lisäksi talossa oli kymmenkunta kanaa, kukko, hanhenpoikia, kaksi ulkokissaa ja koira **Baron**. Nukkumaan mentiin illalla kymmenen jälkeen.

Meidänkin piti nousta aamulla suhteellisen varhain, sillä useat haastateltavat halusivat haastatteluun jo aamulla jopa yhdeksältä, useimmiten toki kymmeneltä. Tällöin meitä odotti talossa jo teepöytä eli keittoa, leipää, piirakoita – tästä Nadja kyllä myös varoitti, esimerkiksi että ei saa syödä paljoa aamulla, kun **Zinaidalla** on meitä varten keitto valmiina. Ja niin hänellä oli, ja monilla muillakin. Yritimme aina ensin tehdä haastattelun, ja sen jälkeen istuimme teepöytään, jossa haastattelu kääntyi toisin päin heidän halutessaan tietää asioita meistä ja Suomesta. Onneksi Larissa selitti asiat mariksi.

Sovimme Larissan kanssa, että teemme päivässä vain yhden haastattelun, jonka käymme iltopäivällä ja illalla läpi litterointineen tai jälkitöineen, jotta kaikki tulee selkeästi ymmärrettäväksi. Parina kolmena päivänä haastatteluja oli aikataulusyistä kaksi ja muutamana päivänä ei yhtään, koska silloin oli muuta tekemistä. Usein meidät myös kutsuttiin kylään – ilman haastattelua. Myös erilaiset tapahtumat kuten konsertit ja teatteriesitys olivat sekä työtä että juhlaa tuona aikana.

Keitä nämä haastateltavat olivat? Kolmea neljää olin haastatellut aikaisemmin 2000-luvun alussa, joten kävimme haastatteluissa läpi tapahtuneita muutoksia. Suurin osa haastateltavista oli ”tavallisia kyläläisiä” eri ammasteista, eri-ikäisiä, naisia, miehiä, työssä käyviä ja eläkeläisiä, kuitenkin paria poikkeusta lukuun ottamatta kaikki yli 40-vuotiaita. Teimme yhteensä 17 haastattelua, joissa kolmessa oli kaksi ihmistä haastateltavana, kuulijoita oli enemmänkin. Joissakin mukana oli miniä tai lapsia, joskus puoliso lähti töihin jättäen haastateltavan puhumaan ja sen jälkeen laitto sitten teepöydän meille. Nadja kertoi, että Untšon kyläkunnassa on kirjoilla yli 2000 ihmistä, mutta kaikki eivät asu siellä. Väki on vähentynyt ja vanhenee, nuoret muuttavat pois.

Maapallo kutistuu kaikkialla. Yhden perheen kolmesta tyttärestä yksi asuu Joškar-Olassa, toinen Moskovassa ja kolmas New Yorkissa (hänen aviomiehensä on pankkiiri). Isän mukaan tuntui siltä, että lapset ovat kuin oven takana, koska nykyään on käytettävissä monia tapoja pitää yhteyttä netin kautta, kuten *WhatsApp* ja *Viber*. Usein kylästä mennään Kazaniin ensin opiskelemaan, sitten käydään töissä ja lopulta sinne perustetaan perhe. Kylästä on lähdetty opiskelemaan myös ulkomaille Englantiin ja Saksaan. Myös lomamatkat vievät kauemmaksi entisen Neuvostoliiton alueelle: joillekin Krimi oli hyvä käyntikohde, eräs haastateltava taas oli käynyt lomalla Thaimaassa. Ja jotkut untšolaiset olivat itse tai heidän tuttunsa olleet Suomessa mansikan poiminnassa.

Untšossa oli heinäkuussa paljon mielenkiintoisia tapahtumia, jotka tekivät ajankohdasta monipuolisen ja tavanomaista onnistuneemman kenttätöitä ajatellen. Osa tapahtumista liittyi valintaan suomalais-ugrilaisen maailman kulttuuripääkaupungiksi. Untšossa oli esimerkiksi marilaisten nuorten leiriviikko: oli alkajaisjuhlaa ja haitarisoittokilpailua. Sketanin draamateatteri Joškar-Olasta esiintyi Kotiseutumuseon pihalla, runoilija **Valentin Kolumbin** tekstien lukukilpailu pidettiin, *Sürem*-uhrijuhla oli kylän lehdossa ja suomalais-ugrilaisessa ulkoilmakonsertissa esiintyi mm. virolainen

yhtye. Kotiseutumuseo ja kirjontatyöpaja esittelivät monipuolista toimintaansa.

Elämä oli monin tavoin muuttunut. Yhteisöllisyys näyttää tietyissä tilanteissa olevan se kitti, joka pitää tiettyjä perinteitä elossa. Yksi sellainen on heinäkuun uhrijuhlat. Häätapoja tutkineelle Albert Hämäläiselle voisit tietysti kertoa, että vaikka marilaisia perinteisiä häitä ei enää aina pidetä, sellaiset olivat kyllä kylässä erään haastateltavani lapsenlapsella. Marilaisia nimiä, kuten **Arslan**, annetaan lapsille jonkin verran, ja saatetaanpa lapsille puhua maria, vaikka asuttaisiin Kazanissa.

Kylä on muuttunut ja ei ole muuttunut. Kolhoosi toimii vielä, mutta työllistää vähemmän väkeä kuin ennen. Myös monet yksityiset ovat luopuneet karjasta, lehmistä ja lampaista. 2000-luvun alussa kyläläiset haikailivat kovasti kaasuputkien perään, putket olivatkin silloin 8 kilometrin päässä kylästä. Nyt kukaan ei enää puhunut kaasusta. Oli tapahtunut monia muita talousaskareita helpottavia asioita: uunin sijaan tai ohella lämmittävät sähköpatterit, on saatu jääkaappi, pakastin ja ennen kaikkea pesukone. 2000-luvun alussa kylässä oli yksi pakastin silloisella kolhoosin johtajan perheellä. Enää ei käydä lähteellä huuhtomassa pyykkiä.

Tarkemmin katsoen kylän ja monien talojen ulkonäkö on muuttunut. Taloja on korjattu tai vanhojen paikalle on rakennettu uusia, maalit ovat jotenkin kirkkaampia tai voisi sanoa räikeämpiä. Myös portteja on korjattu ja joko tehty ylen määrin koristeita tai sitten on laitettu värillinen, mutta läpinäkyvä pleksi, punainen tai sininen. Kyläkuva on tienvierustoille istutettujen kukkien vuoksi kaunistunut – kuulemma juuri sen suomalais-ugrilaisen kulttuuripääkaupunkitittelin takia. Centralnajalla, keskustaksi mainitulla aukiolla, on korkea pylväs, johon on merkitty kilometrimäärät muihin suomalais-ugrilaisiin kulttuuripääkaupunkeihin. Pari katua on kolmella kielellä katukylteissä – kolmas kieli on englanti. Myös kulttuuripääkaupungin valintaperustelut on kirjoitettu hallintotalon vieressä olevaan ilmoitustauluun. Juhlakentällä on rakennelmia ja katettu esiintymislava, jota käytettiin mm. Valentin Kolumbin runokilpailussa ja konsertissa.

Olin kirjoittanut kenttätömuistiinpanoihini, että se mikä eniten on muuttunut, on kieliympäristö. Kadulla kulkiessa kuulee, että lapset puhuvat leikkiessään keskenään venäjää, ja niin ovat monet haastateltavatkin sanoneet. Kylään on muuttanut venäjänkielisiä perheitä, ja lastentarhassa puhutaan venäjää. Television ja internetin kielinä on venäjä. Kun ei arvosteta marin kieltä, niin kyllähän kieli vaihtuu venäjäksi. Jos marilla ei ole mitään merkitystä tai arvoa, niin miksi sitä opetettaisiin. Kielilaki heikensi merkittävästi vähemmistökielien asemaa Venäjällä. Vanhemmat ihmiset kyllä puhuvat maria, mutta nuorempien taidosta ei ole mitään takeita. Kielen käyttöarvosta kertoo sekin, että vuoteen 2010 saakka kylän kolhoo- sissa kaikki viralliset dokumentit kirjoitettiin

mariksi ja vain tarvittaessa käännettiin venä- jäksi, sen jälkeen vain venäjäksi.

Toki marinkieltä voi kuunnella netin kautta radiosta, vaikka Siperiassa töissä ollessa, mutta oppivatko ja puhuvatko lapset maria? Tätä kielen katoamista myös maaseudulla pelkäsivät monet haastateltavat. Jos maria yliopistossa opiskelevat tai opettavat eivät puhu lapsilleen maria, niin kuka sitten? Juuri eläkkeelle jäänyt marinkielen opettaja kertoi opettaneensa maria 36 vuotta ja nyt hän itku kurkussa kertoi pohtineensa, että ”onko se kaikki turhaa mitä tein. Sydämeni särkyi, kun ajattelen marin kieltä”. Linaan tähän loppuun yhtä nuorta haastateltavaani, Siperiassa kaasukentillä työssä käyvää kyläläistä: ”Olen marilainen, sielu on marin.”

Päätän tämä esityksen ikäviin asioihin, sillä viime vuoden elokuussa sain Untšosta suru-uutisen: asuinpaikan isäntä Georgij Aleksejevitš oli siirtynyt tuonilmaisiin. Muistan aina hänet iloisena, ahkerana ja puheliaana kyläkoulun entisenä maantiedon opettajana, joka oli kiinnostunut maailman asioista.

PROFESSORI HELENA RUOTSALA
TURUN YLIOPISTO, ETNOLOGIA

Kirjoitus on tiivistelmä 25.8.2021 pidetystä M A. Castrénin seuran vuosikokousesitelmästä. Kuvat Untšosta ovat kirjoittajan.

SANKARIMATKAILIJA SUKUKANSOJEN MAILLA

Venäjällä asuvia sukukansojamme on ennen kaikkea tutkittu suomalaisten toimesta, mutta on heistä kirjoitettu yleistajuisiakin teoksia. Yksi merkittävimmistä tahoista tällä alalla on *Sankarimatkailijan* matkaopassarja. *Sankarimatkailija* on Leo Mechelin säätiön (vuoteen 2015 Itämerikeskussäätiö) käynnistämä Suomen lähialueiden ja suomalais-ugrialaisten alueiden kulttuurimatkaopasprojekti.

Vaikka *Sankarimatkailijan*-teoksista puhutaan usein matkaoppaina, suurin osa niistä on samalla varsin mainioita tietokirjoja. Jos kaipaa tällaista perustietolähdettä ja johdatusta johonkin tiettyyn sukukansaamme, kannattaa tarkastaa löytyykö kyseisestä kansasta jo Sankarimatkailijan näkemys.

Sarjassa on ilmestynyt Unkarin ystäville *Sankarimatkailijan Budapest*. Virosta on ilmestynyt useita teoksia: *Sankarimatkailijan Neuvosto-Tallinna*, *Sankarimatkailija Tallinnan lähijunissa* sekä *Sankarimatkailija Tallinnan raitiovaunuissa ja trolleybusseissa*. Sarjassa on ilmestynyt tähän mennessä myös kolme teosta Venäjän alueen sukukansoistammekin. Esittelen nämä viimeksi mainitut tässä.

Konttinen, Jussi 2007. *Sankarimatkailijan Komi*. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Jussi Konttisen kirjassa on erityisen hyvin kuvattu Komin luontokohteet. Näihin kuuluu ennen kaikkea Uralvuoret. Narodnaja on sen korkein huippu ja se sijaitsee Komin ja Hanti-Mansian rajalla. Konttinen on kolunnut itse vaeltelemalla, melomalla ja erilaisten kummallisten nelipyöräisten kulkuneuvojen kyydissä kiitettävästi Komin korpia.

Konttinen kuvaa hyvin myös alueen asutushistoriaa sekä siellä nykyisin asuvien kansojen tilannetta. Komit ovat varsin myöhäisinä aikoina saapuneet pohjoiseen ja omaksuneet manseilta poronhoidon, toisinaan myös alistaneet manseja. Venäläisiä ei Komin alueella ole juurikaan ollut ennen Neuvostoliiton aikaa eräitä kiinnostavia yksittäisiä alueita lukuunottamatta. Aivan kaikkein komilaisimman Ižman vieressä on vanha vanhauskoisten venäläisten perinteinen asuma-alue Ust-Tsilma, jonka venäläisillä on oma erityinen murteen-sakin.

Konttisella oli hyvät lähtökohdat kirjan kirjoittamiseen Komista. Hän hallitsi jo vanhastaan hyvin venäjän kielen oltuaan Irkutskissa aikoinaan vaihdossa. Hän on myös ilmeisen innostunut extreme-liikunnasta ja -matkailusta, mikä Komin erämaissa on todella tarpeen. Vastikään hän on kirjoittanut kirjan

asumisestaan Siperiassa äärimmäisen kylmissä olosuhteissa.

Konttinen tunnetaan Helsingin Sanomien toimittajana. *Sankarimatkailijan* ideoija **Ilkka Taipale** houkutteli Konttisen kirjoittamaan teoksen. On mainio idea saada maan tärkeimmän päivälehdän toimittaja kirjoittamaan kunnon teos jostain sukukansa-alueesta: toimittaja kirjoittaa toki jo matkan aikana raportteja sanomalehtiin ja teoksen jälkeenkin hän mitä todennäköisimmin palaa töissään samoihin aiheisiin. Konttinen kertoo kirjassaa paljastavia juttuja siitä, kuinka hänen Helsingin sanomiin kirjoittamistaan artikkeleista tieto levisi Komiin ja siitä seurasi joskus ikävyyksiäkin.

Teoksessa on teräviä huomioita komin kielen käytöstä ja sen tilanteesta. Komin kieleen ja kulttuuriin perehtynyt kaipaisi teoksen kytke- mistä selkeämmin jo olemassaolevaan tietoon ja suhteisiin fennougristiikan alalla, vaikkakin teoksen päähuomio onkin uusien aihepiirien avaamisessa, kuten alueen luontomatkaailun. Lomakohteiden, hotellien, kontaktihenkilöiden ja ravintoloiden yksityiskohtaisten yhteys- tietojen liittäminen tekstin oheen ei tunnu tarpeelliselta – ainakaan enää vuonna 2021. Nyt ajankohtaiset tiedot voi onneksi tarkastaa kätevästi netistä.

Niinivaara Susanna 2013. Sankarimatkailijan Penza ja Mordva. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Mordvalaisista eli ersistä ja mokšista ei tietääkseni ole kirjoitettu suomeksi muita todella suurelle yleisölle tarkoitettuja populaarisia yleisteoksia kuin *tämä Sankarimatkailijan Penza & Mordva* ja **Miina Viitasen Matkalippu Mordvaan** (2007). Mordvan tasavallan eteläpuolinen Penza ei ole varsinainen suomalais-ugrilainen aluemuodostelma, vaikka sielläkin mordvia asuu, mutta hyvin mielenkiintoinen kyllä muuten. Penza vie kirjasta ylipäänsä enemmän tilaa ja siten Mordvan asioille on jäänyt muutenkin melko suppeasta kirjasta tilaa niukanlaisesta.

Tästä huolimatta Niinivaara onnistuu kirjoittamaan mordvalaisista sukukansoistamme ja niiden nimikkotasavallasta seikkaperäisesti mielenkiintoisia asioita. Kuten Konttinenkin Susanna Niinivaara oli Helsingin Sanomien toimittaja. Hän toimi pitkään Helsingin Sanomien Moskovan kirjeenvaihtajana, jonka alaan myös sukukansojen tulisi kuulua. Alkuun hän ei tuntenut erityistä kiinnostusta aiheeseen. Kirjassaan Niinivaara kuvaa avoimesti, kuinka kiinnostus sukukansoihin ja ylipäänsä provinsseihin eli Moskovan ulkopuolisiin alueisiin lähti kehittymään.

Kun Konttinen kieppui Komin koskissa ja rämpi Ural-vuorilla, Niinivaara guljaili ja ajeli taksilla kyliin ja ainoa vaaranpoikanen oli hurjasteleva kuski: Mordvassa ei kerta kaikkiaan ole

erityisen tunnettuja luontokohteita, ei ainakaan Uralia. Pidän siitä, että kirjaan ei ole yritetty luetteloida joka kaupungin kahviloita, nähtävyyksiä tai palveluja yhteistietoineen. Mitä ihmettä lukija sellaisilla listoilla tekisikään? Ajankohtaiset tiedot on kuitenkin joka tapauksessa aina tarkastettava netistä.

Kirja sisältää sivuilla 180-187 tietääkseni ainoan kunnollisen suomenkielisen johdatuksen siihen, kuka oli **Stepan Erzja**, yksi maailman kuuluisimmista kuvanveistäjistä, eräiden mielestä peräti maailman paras alallaan. Taiteilijan näyttely Moskovassa vuonna 1954 oli suosittu. Museon vieraskirjaan on kirjoitettu: "Erzjan jälkeen täällä ei ole enää mitään katsottavaa."

Pitkään vaietusta sukukansojen aktiivisesta poliittisesta historiasta kirjassa on kiintoisa kuvaus itsenäisen Idel-Uralin tasavallan hankkeesta, Volgan alueen pienten kansojen valtiosta, johon olisi kuulunut alueen turkki-laisten kansojen ohella myös mordvalaisten, marien ja udmurttien alueita. Kuten sarjan *Komi*-kirja tekee myös *Penza & Mordva* teräviä huomioita kielitilanteesta. "Kouluissa päättyi opetus ersän ja mokšan kielellä. Aikalaisten mukaan siitä ei niin sanotusti tehty suurta numeroa, mutta yhtenä vuonna opetus vain oli venäjäksi." Myöhemmin Penzan mokšalaisessa kylässä loppui yhtä vaiivikkaa mokšan opetus oppiaineena vuonna 1965.

Ropponen, Ville 2016. Sankarimatkailijan Jugra. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Melkein kaikki Suomen öljy tulee Venäjältä ja valtaosa tästä Hanti-Mansiasta. Obinugrilaisten ja nenetsien maiden öljy- ja maakaasuesiintymät otettiin käyttöön vasta viime vuosisadan toisella puoliskolla. Jugran eli Hanti-Mansian kaupunkien väestömäärät ovat monikymmenkertais-tuneet ja alueen alkuperäiskansat hantit, mansit ja nenetsit ovat jääneet häviävän pieneksi vähemmistöksi alkuperäisellä alueellaan. Tästä kaikesta kertoo toimittajan, tietokirjailijan, kriitikon ja kääntäjän Ville Ropposen mainio johdatus, perustietoteos Jugrasta.

Kirja kuvaa hyvin valtion, öljy-yhtiöiden ja alkuperäiskansaliikkeen suhteiden kehitystä. Öljy-yhtiöitä ei voi ainakaan enää nähdä yksinomaan pahana asiana alkuperäiskansojen

kannalta. Sukumaat on tunnustettu ja ainakin periaatteessa alkuperäiskansat saavat öljyteollisuudelta korvauksia sukumaiden pilaantumisesta. Vielä 90-luvulla konfliktit saattoivat olla rajuja ja muutama aktivisti pääsikin hengestään.

Kirja kertoo seikkaperäisesti 1930-luvun ongelmista uuden neuvostovallan tunkeutuessa alueelle. Jos ei antanut lastaan internaattikouluun, menetti pyyntivälineensä. Seurauksena oli talvella 1933-34 Kazymmin kapina. Samasta asiasta kertoo vuonna 2013 suomeksikin ilmestynyt **Jeremei Aipinin** romaani *Siperian veriset lumet*. Kapina lopulta tukahdutettiin julmasti.

Teoksen alkuosa kertoo tarkasti matkakohteista ja antaa matkustusohjeita, mutta loppuosa *Näkökulmia Jugraan* sisältää kiinnostavimmat osiot kulttuurista, mytologiasta ja kirjallisuudesta. Jos ei välittömästi suunnittele menevänsä Jugraan, voi lukemisen aloittaa lopusta. Mikä oikein on Siperian tarujen kultainen? Millaista on taigan ja tundran kansojen kuvataide nykyisin?

Kirjallisuuden osuudessa käsitellään luonnollisesti alueen kansojen maailmankuulua kirjaili-

jakolmikkaa, joka tosin kirjoittaa ensimmäiseen venäjäksi: hanteilla on Jeremei Aipin, manseilla **Juvan Šestalov** ja nenetseillä **Juri Vella** (joka tosin on puolihanti). Jeremei Aipinin tunnetuimmat teokset ovat jo mainittu *Siperian veriset lumet* ja *Viimeinen aamutähti*. Juvan Šestalovin *Ugrien kehto* on jo maailmankirjallisuuden klassikko. Juri Vellan teoksia on suomennettu teokseen *Rakkauten maa*. Jeremei Aipinille on syystäkin ehdotettu Nobelin kirjallisuuspalkintoa

ESA-JUSSI SALMINEN

FM, suomalais-ugrilaisen kirjallisuuden suomentaja ja tietokirjailija

Katsauksen tekijä on laatinut vuonna 2020 käsikirjoituksen seuraavaksi sarjan teokseksi: (tulossa) **Salminen, Esa-Jussi 2021/2022?: Sankareitten Marinmaa ja Udmurtia.**

Mari Ušem -järjestön Mari Soter -komission puheenjohtaja Viktor Novogorski huomioi sekä talvisodan syttymispäivän että Suomen itsenäisyyspäivän tilaisuudella kirjailija Sergei Tšavainin patsaan luona. Teos Sankareitten Marinmaa ja Udmurtia käsittelee myös suhteita suomalaisiin.

Viron udmurttilainen yhtye Ošmes esiintyi Albert Razinin muistotilaisuudessa Tallinnassa. Razinin polttoitsemurhaan syksyllä 2019 johtaneesta kehityksestä kerrotaan teoksessa Sankareitten Marinmaa ja Udmurtia (tulossa).

Udmurttinuket kuuluu tehdä ilman tarkkoja kasvoja.
Kuva Maksim Aleksandrov.

Suomalais-ugrilaisen kulttuurirahaston säätiö

Säätiön tarkoituksena on suomalais-ugrilaisten kulttuuriyhteyksien edistäminen. Säätiö toteuttaa tarkoitustaan myöntämällä apurahoja ja tunnustuspalkintoja, järjestämällä sukukansojen välisiä kokouksia ja tukemalla muita kulttuurihankkeita suomalais-ugrilaisten kansojen piirissä.

Säätiön on mahdollista jakaa pieniä apurahoja tutkimusten tekoon, julkaisutoimintaan ja kongressi- ja opintomatkoihin. Apurahaa haetaan lähettämällä vapaamuotoinen hakemus säätiön sihteerille vuoden loppuun mennessä. Hakemukseen tulee liittää selvitys hankkeen budjetista ja tieto siitä, mikä on haetun rahasumman tarkka käyttötarkoitus. Säätiön hallitus päättää apurahoista vuosittain helmikuun kokouksessaan. Myönnettyistä apurahoista ilmoitetaan säätiön kotisivuilla.

www.sukrs.fi

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura antaa M. A. Castrénin seuran jäsenille 25% alennuksen kaikista julkaisemistaan normaalihintaisista kirjoista!

Alennuksen saa sekä SKS:n verkkokirjakaupasta että kirjakauppa Tiedekirjasta:

SKS:n verkkokauppa: <https://sks.kauppakv.fi>

Kerää valitsemasi kirjat ostoskoriin ja käytä kassalla alennuskoodi **CASTREN25**

Kirjakauppa Tiedekirja (Snellmaninkatu 13, Helsinki)

Mainitse myymälän kassalla olevasi M. A. Castrénin seuran jäsen.
[tiedekirja\[a\]tsv.fi](http://tiedekirja[a]tsv.fi), www.tiedekirja.fi

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
Häid Jõule ja Õnnelikku Uut Aastat! (viro)
Ráfálaš Juovllaid ja Lihkolaš Odda Jagi! (saame)
Od ije marto! (ersämordva)
Od kiza marhta! (mokšamordva)
Šorokjol pajrem dene šokšyn salamlena! (mari)
Vyl' voön, vyl' šudön! (komi)
Vyl' aren! (udmurtti)
Kellemes Karácsonyi Ünnepekét és
Boldog Új Évet! (unkari)

Seuran sähköisiltä tiedotuskanavilta saat tietoa ajankohtaisista tapahtumista ja uutisista suomalais-ugrilaisessa maailmassa:

* **Klikkaa itsesi sivuille, tykkää ja tule ystäväksemme:** Facebook: M. A. Castrénin seura MAC
* **Liity seuran sähköpostitiedotuslistalle** – lähetä sähköpostiosoitteesi
marja.lappalainen[a]castren.inet.fi

Voit halutessasi saada jäsentiedotteesi sähköisesti lähettämällä viestin osoitteeseen
marja.lappalainen[a]castren.inet.fi

M. A. Castrénin seura

Toiminnanjohtaja Marja Lappalainen
puh. +358 (0)50 54 36 888
marja.lappalainen[a]castren.inet.fi

Osoite:
Mariankatu 7 A 5
00170 Helsinki

<http://www.macastren.fi>
FB: M. A. Castrénin seura MAC

<http://www.ugri.net>

M. A. Castrénin seura on perustettu Helsingissä vuonna 1990. Se pyrkii ylläpitämään ja kehittämään yhteyksiä Venäjällä asuviin uralilaisia kieliä puhuviin kansoihin. Seuran jäseneksi voi liittyä ilmoittamalla yhteystietonsa toimistoon puhelimitse, sähköpostitse tai postitse. Jäsenmaksut ovat vuosijäseniltä 20 €, opiskelijajäseniltä 10 €, ainois- ja yhteisöjäseniltä 200 € ja ainaisyhteisöjäseniltä 1000 €.

Hallituksen jäseniä ovat MuT Maari Kallberg (pj.), amanuenssi Anna-Mari Immonen (Museovirasto), äidinkielenopettaja Minna Inovaara, kirjailija Riina Katajavuori, opiskelija Tomi Koivunen (Turun yliopisto), arkeologian professori Mika Lavento (Helsingin yliopisto), toimittaja Kirsikka Moring, FT Merja Salo (vpj., Helsingin yliopisto) ja tietoasiantuntija Emilia Tuohimetsä (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura).